

УДК 346.26

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ
БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ**

Н. Г. Мазій

*Українська академія друкарства,
вул. Підголосько, 19, Львів, 79020, Україна*

Проаналізовано показники сприятливості умов ведення бізнесу, а саме рейтингу Світового банку Doing Business, які вказують на позитивність бізнес-середовища в Україні — легкість відкриття та ведення бізнесу, отримання кредитів, міжнародна торгівля, доступ до електроенергії тощо. Наведено динаміку кількості реєстрації та припинення підприємницької діяльності по роках. Запропоновано організаційно-економічний механізм формування бізнес-середовища на макро- та регіональному рівні, з урахуванням впливу внутрішнього і зовнішнього конкурентного й інформаційного середовища в сучасних умовах України.

Ключові слова: *бізнес-середовище, підприємницька діяльність, організаційно-економічний механізм.*

Постановка проблеми. Реалізація державної політики розвитку підприємництва сприятиме поліпшенню бізнес-середовища, зокрема, формуванню зовнішнього і внутрішнього ринків України. Створення відповідних умов для розвитку підприємництва — це основа економічної та соціальної реформ, запорука стабільності й зростання. Поліпшення бізнес-середовища стимулює економічний та інноваційний розвиток, створення робочих місць, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження сутності підприємницької діяльності, покращення бізнес-середовища та сталого розвитку зробили вчені В. Андрущенко, О. Білінов, Є. Борщук, К. Білшук, З. Варналій, І. Гайдуцький, М. Геєць, М. Долішній, І. Лукінов, О. Крайник, О. Кузьмін, І. Михасюк, В. Павленков, Є. Палига, І. Половінкін, С. Реверчук, В. Савченко, Г. Третяк, Л. Швайка, А. Штангрет та ін.

Мета статті. Обґрунтування необхідності на даному етапі економічного розвитку України поліпшення бізнес-середовища шляхом запровадження організаційно-економічного механізму. Для цього потрібно здійснити аналіз рейтингу Світового банку Doing Business, довести правильність значення даних на формування бізнес-середовища. Для повноти дослідження передбачено навести динаміку показників реєстрації фізичних осіб-підприємців та припинення їх діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний розвиток підприємництва в країнах світу супроводжується наполегливим пошуком інструментів до розширення меж сприяння підприємницькому середовищу та діловій активності громадян. Це супроводжується намаганнями сформуванню певний баланс між регуляторними практиками і господарською діяльністю економічних агентів на товарних ринках задля збільшення привабливості ведення бізнесу в національній економіці. Проте зростання невизначеності в посткризовому економічному

середовищі не лише ускладнює пошук такого балансу, а й провокує порушення попереднього, що загострює посилення існуючих вад ринкової та управлінської системи в тій чи іншій країні. Основним джерелом невизначеності є поглиблення непоінформованості одних учасників ринку щодо інших. Виникають нові симптоми і тенденції поведінки підприємств щодо реакції на посткризові явища.

Економічна система України не стала винятком, у ній поряд з іншими країнами світу ведеться пошук шляхів встановлення економічної рівноваги та розвитку в посткризовому конкурентному просторі. Вироблення механізмів переформатування підприємницького середовища та їх застосування в процесі реалізації економічних реформ мають першочергове значення для посилення конкурентоспроможності української економіки, підвищення її стійкості, гнучкості та структурної модернізації відповідно до вимог часу [1, с. 6].

Підписуючи Декларацію тисячоліття на саміті ООН у вересні 2000 року, Україна зобов'язалася досягти цілі розвитку тисячоліття на період до 2015 року, а саме: подолання бідності; забезпечення якісної освіти впродовж життя; забезпечення гендерної рівності; зменшення дитячої смертності; поліпшення здоров'я матерів; обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу; сталого розвитку довкілля; глобального партнерства для розвитку. За п'ятнадцять років було прийнято безліч законодавчих актів, проте ситуація далека від ідеальної. На підтвердження цієї тези представлена «Стратегія-2020», яка включає в себе 62 реформи, з них вісім першочергових:

- оновлення влади та антикорупційна реформа;
- судова реформа;
- децентралізація та реформа державного управління;
- дерегуляція та розвиток підприємництва;
- реформа правоохоронної систем;
- реформа системи національної безпеки та оборони;
- реформа системи охорони здоров'я;
- податкова реформа.

Реалізація стратегії передбачає досягнення 25 ключових показників, які оцінюють хід виконання реформ і програм. Зокрема, планується, що в рейтингу Світового банку Doing Business Україна займе місце серед перших 30 позицій, рейтинг по зобов'язаннях в іноземній валюті за шкалою рейтингового агентства Standard and Poors буде не нижчим за інвестиційну категорію «BBB», валовий внутрішній продукт (по паритету купівельної спроможності) з розрахунку на одну людину, який розраховує Світовий банк, підвищиться до \$16 тис.

Якщо цілі розвитку тисячоліття фундаментально спрямовані на підвищення рівня життя людини, то основою першочергових реформ «Стратегія 2020» є економічна, політична та соціальна стабільність, що в сукупності мали б стати запорукою сприятливого бізнес-середовища в Україні.

У звіті Doing Business Світовим банком кожній країні привласнюється відповідна позиція в рейтингу сприятливості умов ведення бізнесу. Рейтинг має 189 позицій, і чим вища позиція країни в рейтингу сприятливості умов

ведення бізнесу, тим позитивніше підприємницьке середовище для відкриття і функціонування підприємства. Україна у 2015 році увійшла в топ-100, зайнявши 96 позицію (у 2013 році — 112 місце). Схвальним етапом було спрощення процесу сплати податків для компаній, запровадження електронної системи для подачі декларацій і сплати єдиного соціального податку (проте разом з тим підвищилася ставка екологічного податку).

Згідно з даними Світового банку, за чотири роки спостерігаємо негативну динаміку щодо багатьох критеріїв ведення бізнесу в Україні. «Позитивними» є показники виконання контрактів, зменшилися податковий тиск і реєстрація власності (полегшилися процедури при реєстрації власності для організацій). Стосовно відкриття бізнесу, то динаміка свідчить про ускладнення процедурних моментів, як наприклад, термін відкриття товариства з обмеженою відповідальністю в середньому в Україні триває 21 день в Європі — 12,1 тощо.

Таблиця

Оцінка умов ведення бізнесу в Україні*

Критерій	Doing Business				2015 р. до 2014 р.
	2012	2013	2014	2015	
Відкриття бізнесу	47	50	69	76	-7
Отримання дозволів на будівництво	41	186	68	70	-2
Доступ до електроенергії	172	170	182	185	-3
Подолання неплатоспроможності	162	157	141	142	-1
Міжнародна торгівля	148	148	153	154	-1
Сплата податків	164	168	157	108	49
Отримання кредитів	13	24	14	17	-3
Захист прав інвесторів	128	127	107	109	-2
Виконання контрактів	45	45	44	43	1
Реєстрація власності	97	158	88	59	29

* Джерело: офіційний сайт Світового банку [2].

Хоча в Україні і приймають закони для поліпшення бізнес-середовища, та вони не завжди працюють, а проаналізовані позиції в рейтингах віддзеркалюють далеко не всі проблеми. Оскільки рейтинг Світового банку в звіті Doing Business аналізує в основному процедуру, то об'єктивної ситуації в країні він не показує, тому що регуляторна політика виглядає успішною, але не завжди дієвою. На підтвердження цієї тези і міжнародні експерти запевняють, що покращення позицій України в рейтингу Doing Business здебільшого відображає прийняття низки законодавчих і регуляторних ініціатив, а це зовсім не означає поліпшення інвестиційного клімату в реальності [2].

Важливим є сприяння розвитку підприємницького потенціалу на рівні регіонів, регулювання й підтримка бізнес-середовища з єдиного центру загалом по країні можливі лише за окремими напрямками. Місцеві органи влади мають вірогідну інформацію про стан попиту й пропозиції на ринку, обсяг виробництва товарів і послуг, ступені задоволення виробничих й особистих потреб, про перспективи й можливості розвитку тих чи інших підприємницьких структур і відповідних сфер [3].

Після роздержавлення та приватизаційних процесів в Україні почався етап запровадження бізнесу. Критерії щодо кількості працюючих та річний дохід від будь-якої діяльності на малих, середніх і великих підприємствах поступово змінювалися і на сьогодні закріплені в Господарському кодексі України [4]. З часів незалежності нашої держави до 1 липня 2013 р. статус приватного підприємця набуло 5 млн 142 тис. 48 осіб, а 2 млн 99 тис. 999 осіб припинили власну справу. На рис. 1 наведено динаміку показників реєстрації фізичних осіб-підприємців та припинення їх діяльності. Аналізуючи дані, бачимо, що з 2008 року чітко прослідковується спад кількості реєстрації фізичних осіб-підприємців, що, безумовно, викликано світовою кризою, яка також вплинула і на українських підприємців. Піком максимальної реєстрації був 2008 рік, а закриття — 2006-й рік. Виходячи з динаміки показників, можна стверджувати, що період 2006–2008 років був найсприятливішим для розвитку малого підприємництва, проте різке збільшення (в 1,6 раза) курсу долара (з 5 до 8 грн) у 2009 році припинило це зростання. До кінця 2014 року курс долара зріс (з 8 до 20 грн), тому майбутні тенденції скоріше схильні до припинення підприємницької діяльності, що безперечно негативно відобразиться на економічних показниках України.

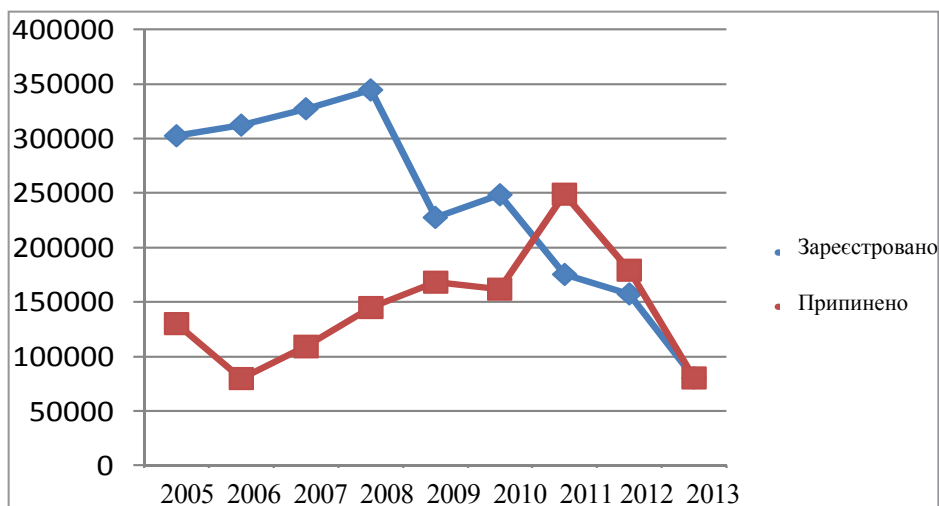

Рис. 1. Динаміка показників реєстрації фізичних осіб-підприємців та припинення їхньої діяльності*

* Джерело: [5]

У 2011 році спостерігався найбільший спад підприємницької активності — 248 тис. 763 фізичні особи-підприємці. Протягом 2005–2013 років уперше було зафіксовано більше знятих з обліку підприємців, ніж зареєстрованих — 248 763 проти 175 301 фізичної особи. Наступні 2012–2013 роки продовжили від’ємну динаміку реєстрації, що, можливо, пов’язано також з ускладненою процедурою закриття підприємств, яка супроводжувалася забюрократизованістю і тривалістю в часових рамках.

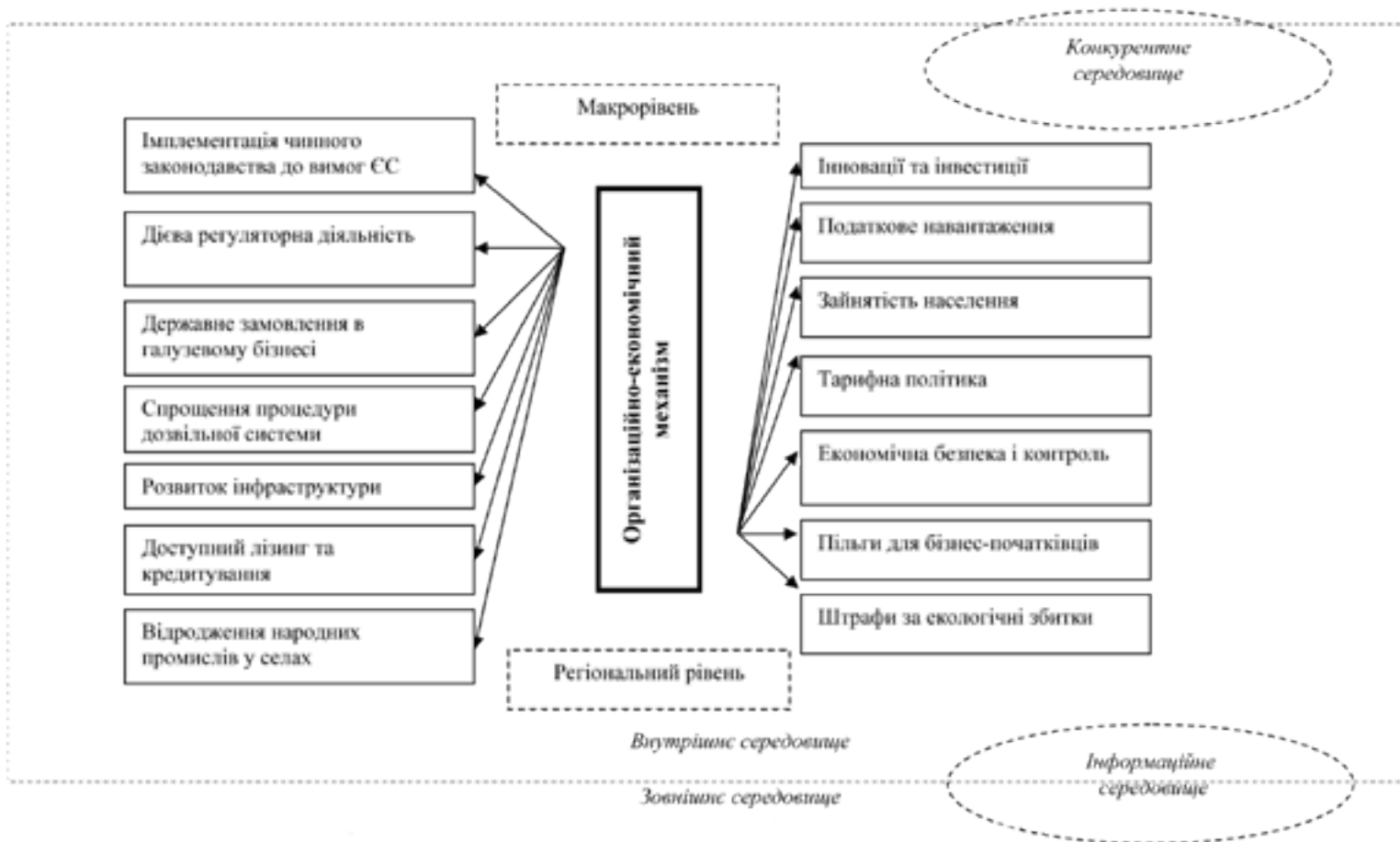

Рис. 2. Організаційно-економічні механізми формування бізнес-середовища

Здійснений аналіз статистичних показників указує на негативні перспективи для підприємницьких ініціатив, тому дана ситуація вимагає сучасних і динамічних рішень для покращення бізнес-середовища.

Висновки. Організаційно-економічний механізм формування бізнес-середовища повинен дотримуватися таких вимог, як:

- врахування інтересів і рівноправності різних соціальних груп населення в реалізації на підприємницьку діяльність;
- впровадження та забезпечення економічного стимулювання сталого розвитку підприємництва, відповідальності за учинені правопорушення;
- дотримання державними (регіональними) органами влади законодавства, дієвої співпраці та недопущення зловживань у підприємницькій сфері.

Головною умовою для забезпечення високих темпів зростання вітчизняної економіки та підвищення її конкурентоспроможності і, як наслідок, сприятливого бізнес-середовища є дієвість й обґрунтованість податкового і митного законодавства, усунення на законодавчому та індивідуально підприємцями корупції, хабарництва, рейдерства, тінізації економічної діяльності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Передумови та пріоритети реформування державної політики розвитку підприємництва в Україні. — К. : НІСД, 2014. — 73 с.
2. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://russian.doingbusiness.org/rankings>.
3. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: моногр. ; за ред. З. С. Варналія. — К. : Знання України, 2005. — 498 с.
4. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Офіційний сайт Державної реєстраційної служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.drsv.gov.ua/show/11291>.

REFERENCES

1. Pre-conditions and priorities of the public policy reformation of the enterprise development in Ukraine (2014), NISD, Kyiv.
2. The World Bank, available at: <http://russian.doingbusiness.org/rankings>.
3. Varnalii S. (2005), Regions of Ukraine: problems and priorities of socio-economic development, Knowledge of Ukraine, Kyiv.
4. Economic code of Ukraine (2003), available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. State Registration Service of Ukraine, available at: <http://www.drsv.gov.ua/show/11291>.

ORGANIZATIONAL ECONOMIC MECHANISMS OF BUSINESS-ENVIRONMENT FORMING IN UKRAINE

N. H. Mazy

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pidholosko St., Lviv, 79020, Ukraine
maziynatali@ukr.net*

The analysis of favourable business conduct indices has been carried out, namely of the Doing Business World Bank which point at the favourable business-environment in Ukraine, that is: the easiness of the business opening and conducting, credit policy, international trade and access to electric power, etc. The dynamics of the employers` registration and suspension activity has been also presented by years. The organizational economic mechanism of business-environment forming has been offered on the macro- and regional levels, taking into account the influence of internal and external competition and informative environment in the modern conditions of Ukraine.

Keywords: *business environment, employers` activity, organizational economic mechanism.*

Стаття надійшла до редакції 05.12.2014.

Received 05.12.2014.